

Katatón színesztéziák

WIRTH IMRE: *LEMENTEM EGY ÜVEG BORÉRT HAJNÓCZYNAK*

Wirth Imre második lírakötete, a *Lementem egy üveg borért Hajnóczynak* idén tavasszal jelent meg, egy évvel az előző, az *Ő volt a rejtélyes állat* [Scolar] után. Az utóbbi évek jelentékeny mennyiségű versköltését Wirth reményteljes, prózában való pályaindulása huszonöt évvel előzte meg, ugyanis 1994-ben egy különös, metafikciós történelmi regénnyel debütált, amely a *Történetek az eszkimóháborúról* [1994] címet viseli. A műfaji különbségek ellenére Wirth Imre alkotásai formailag, tematikájukban és stílusukat tekintve is homogéneknek mondhatóak, az eddigi életmű mindhárom darabját az effajta szoros összekapcsolódás jellemzi.

A *Lementem egy üveg borért Hajnóczynak* költeményei formájukat tekintve leginkább szabadversekből állnak [amely egyfajta költői programként artikulálódott az *Ő volt a rejtélyes állat* kötet címadó versében is: „A számot ne tárcsázd, forma sincs, / vagy van, csak titkos, mint az élet” [Ő volt... 9.]], a szövegeknek pedig első soruk szolgál címként. A kötet szerkezete egy nyitóvers után öt, külön alcímmel rendelkező ciklusból áll: *Még mindig ugyanoda; A csöndben, mint porban; Kéklő graffiti; Vonalat húztam a csöndbe; Most kezdődik*. Az egyes szövegcsoportok versei bár reflektálnak címekre, ugyanakkor nem jelenthető ki egyértelműen, hogy tematikusan, stílusosan vagy formailag markánsan elkülönülnének egymástól, megbontva ezáltal a kizárólagos lineáris olvasásmód opcióját, lehetőséget adva a szabadabb befogadói eljárásoknak is. A ciklusok címei beszédesek lehetnek abban a tekintetben, hogy a kötet versei sokszínűek, és a jelentéseik, jelentésrétegeik nem önmaguktól értetődőek, témájukat tekintve pedig széttartónak tűnhetnek, de mégsem lesznek azok. Wirth Imre [nem csak] e kötetében leginkább az elmúlásról, az emberi esendőségről, a származás relevanciájáról és az emlékezés és felejtés jelentékenységről gondolkodik, néhol egy „halovány árnyék”-nyi politikával fűszerezve ezeket. Továbbá e kötet önmagában nehezen „megolvasható” és felfejthető Wirth előző alkotásainak ismerete nélkül, hiszen ezek hiányában könnyen tűnhet a *Lementem...* egy kissé kaotikus szövegvilágú és helyenként értelmezhetetlen versnyelvvel rendelkező műnek, így értelmezésem során nagymértékben hagyatkozom Wirth korábbi két kötetére is.

A szövegek teljesítménye nagyon ingadozó, mindeközben pedig maximális oda-fordulást igényelnek a versekben gyakran felfedezhető, már-már az értelmetlenségig [túl]járatott költői képek miatt, ahogy az megtalálható például az *Évente fullánkjárá tűz, az Iszonyú, az Elhallgatás, vagy A felejtés Porschével jár* című művekben: „A FELEJTÉS PORSÉVAL jár, / az emlékezetnek fura, / zöld rendszáma van, energia- / takarékos üzemmódban / lassítja a benzinkutak / árnyékában a pusztulást: / bevet sörétes hangyákat, / dízelre riadó patak- / csobogást [...]” [63.]. Ez a költői eljárás Wirth előző kötetére is jellemző: „CSÜTÖRTÖKÖN a szempillák / rezzenése későt jelez. / Reggel vagy este / körbejárunk. / Mutatjuk a sövényhelyét pénteken.” [Ő volt a rejtélyes állat, 47.] A két verseskötet több ponton is kapcsolódik egymáshoz: a metonimiák, a metaforák és a színesztéziák erőteljes használata mellett, a már említett formai és tematikai hasonlóságokon túl, a néhány vershelyen feltűnő ajánlásokban és intertextusok használatában

is. Van azonban egy különbség: a *Lementem...* erőteljes abszurditása és szürrealitása az *Ő volt...*-ot nem jellemezte olyan mértékben. Azonban már Wirth Imre első, 1994-es regényében is megjelenik a képekben gazdag, metaforikus nyelvhasználat, noha meglepő lehet, hogy mindez prózában történik: „Mint valami roppant súly, szakadt rám a szó, koszos gyümölcsként tologattam a számban, leszopogatva, keresve benne a tiszta ízt.” [Történetek az eszkimóháborúról, 7.]; „A harmadik barlangrendszerbe érve jéghideg tenyeremmel torlaszoltam el rettenetes hallásom mohó kürtőit, szemeim hatalmasakat loccsantak a fekete semmiben úszva [...]” [25.]

A *Lementem...* verseinek egyik ambivalenciája, hogy az alkotások szabad formái, nehezen értelmezhető képei mellett Wirth számos intertextust és allúziót alkalmaz verseiben, ezáltal klasszikus, jelentős vershagyományokhoz kapcsolódik, integrálva azokat Ady Endre, József Attila, Pilinszky János stb. szövegei által. Tényleges versátírat is fellelhető Wirth e kötetében: Ady *Párisban járt az ősz* című művének *Ma este beszövik* című átdolgozása. Az intertextusokkal kapcsolatban Wirth Imre a Scolar által márciusban online megtartott kötetbemutatóján azt mondta, hogy ezek a versek, illetve verssorok még gimnáziumból ős-toposzként benne maradt emlényomok, s néha tudattalanul, illetve félig tudatosan használja őket.

Mint már említettem, az emlékezés (és a felejtés) motívuma nagyon jelentős e kötetben is. Markáns megjelenése ennek az E/I. személyű versbeszélői pozícióból [amely egyébként a teljes kötetre jellemző] megjelenített gyermekkor emlékezete a felnőtt ember sajátságainak ok-okozati eredőjeként. Ebből adódóan a *Mindig ugyanoda*-ciklus egyes verseire a gyermeki perspektíva és megszólalásmód jellemző, amely súlyos, a gyermektől eltérő gondolatokat közvetít, ezáltal megidézve Kosztolányi Dezső *Szegény kisgyermek panaszai* című ciklusát is: „SZERETNÉK FELMENTÉST kérni, / algebra, kémia, orosz, / torna és az a kegyetlen / élet, szeretnék nem élni, / diófán, kis drótkötélen / szuszogni kis semmiséget, / sámlit kilöki alólam / vakond vaksin tán ma éjjel [...] [17.]. S mindez jellemző az előző kötet *Hajnali* című ciklusának verseire is, mint például az *Egy kettétört* vagy az *Elcseszte* című versre: „ELCSESZTE apa ezt az estét, / későn jött és későn feküdt le, / így rám se maradt már ideje, / csak morgolódt összevissza, / hogy a szeretőjét se hívta / fel, pedig mennyire hiányzik.” [Ő volt..., 66.] A *Lementem...* nyitóverse, a *Nincs az az út* is a születést, majd a gyermek tabula rasa állapotát tematizálja, előkészítve a kötet már említett *Mindig ugyanoda* ciklusát.

Az emlékezést e kötetben indukálhatják egyes terek, helyek is, amelyek ezáltal egyfajta emlékezhelyekként jelennek meg a szövegekben: „emlékszel-e, éjszakákon / ittunk a tizemeletes / tetején szörnyű borokból, / nem zsidóztunk, szóba se jött, / elvittek a Bem-szobortól, / hogy érzed magad most éppen, / kettőezer-tizennyolcban” [Te hogy érzed magad 55.]. Ehhez szorosan kapcsolódva jelenik meg bizonyos szövegekben a már említett politikai felhang: „a Parlament lélegzete / tarkómhoz fúj egy röplapot, / ami senkinek se kellett / soha a győztesek szerint” [Állsz a tüntetésen 44.]. E szövegrészletekből kiindulva talán nem meglepő, hogy Wirth költészete markánsan reflektál a rendszerváltást megelőző politikai előzményekre, eseményekre, az azokat átélő generáció közérzetére is [mindamellett, hogy az előző kötetben Martinovics kivégzése és a versailles-i béke történelmi emlékezete is témaként szolgál]. A Wirth-életmű homogenitására mindemellett talán az is rámutat, hogy a *Történetek az*

eszkimóháborúról létrejött a rendszerváltás hatásaként artikulálódott Wirth Imre és Kemény István egyik nyilvános beszélgetésében.

A kötet címadásából kiindulva, az olvasás előtt egy olyan befogadói preconcepció képződhet meg, miszerint Hajnóczy Péter írásművészetének allúziója fogja meghatározni a *Lementem...* verseit, vagy legalábbis a két szerzői életmű szoros összefonódásának leszünk majd szemtanúi. Ám, miután elolvastuk a kötetet, csalódnunk kell, és némi rosszindulattal akár valamifajta [horribile dictu] figyelemfelkeltő fogásra is következtethetünk, hiszen Wirth kötetében mégsem szervesül igazán Hajnóczy írásainak emlékezete. Ami talán mégis hozzá kötheti Wirth költészetét, az az, hogy Hajnóczy írásművészetére is jellemzőek voltak az abszurd és a szürrealizmus stílusjegyei is [példaként említhetőek a *Vérado* című kötetből a *Ki a macska?* vagy a *Pipacs* című novellák], valamint „a töredékekből építkező, »talált tárgyakat« montírozó kispőzák” [Hajnóczy Péter *A halál kilovagolt Perzsiából* című kötetének Ács Margit által megírt utószava]. Mindemellett Wirthnél is megtalálhatóak az említett stílusjegyek és konkrét versátiratok is [Tandori után szabadon: „talált tárgyak megtisztításai”], ám a két szerző szövegvizsgálatai alapján talán kijelenthető, hogy mégsem közelít egymáshoz igazán Hajnóczy Péter újító és egyedi zsenialitása és Wirth Imre kísérletező alkotóművészete. A kötet címadó verse vélhetően nem is kíván erre az összehasonlításra törekedni [de a kötet cím ugyanakkor talán igen], hiszen a *Lementem Hajnóczynak még* című szövegében a versbeszélő találkozik a sírva ordító részeg Hajnóczyval, aki meglehetősen zavart állapotban van, és nőkről kérdezi a beszélőt, amely e „nagy” találkozást rögtön elbagatellizálja, s így az interpretáció számára kevés jelentéssel bír.

A kötet záró versének értelmezése (szintén) nem könnyű befogadói feladat. Kitüntetett helyéből kiindulva vélhetően valamifajta összegző, az olvasót útjára bocsájító funkciót tölthetne be, ám mégsem teszi meg azt. Az *Én ott abban* című vers a testet mint az emberi megszágyululás fenoménját mutatja be, eltérve a kötet eddigi tartalmától, hiszen az eddigiekben a test leginkább mint a mulandóság objektuma manifesztálódott. Érdekes fordulata viszont a szövegnek a következő részlet: „és csak utólag tudtam kikövetkeztetni, / hogy versnek olvasta valaki létem” [85.]. Főntebb említettem Wirth formáról szóló „vallomását” az *Ő volt...* kötetben, s talán az előbb idézett sor is egyfajta „összekacsintás” lehet az olvasóval, megingatva minket e versek egyértelmű műfaji besorolásának kényszerében.

Wirth Imre *Lementem egy üveg borért Hajnóczynak* című kötetéről tehát elmondható, hogy sok szempontból kapcsolódik a szerző eddigi műveéhez, és ha nem is méltathatjuk fenntartások nélkül a könyvet, az, hogy Wirth költészete karakteres, az eddigi munkái alapján nem vitatható. Az viszont már egy másik kérdés, hogy írásművészete inkább a „posztmodern líra” egy modoros kísérlete, vagy egy a költői hagyomány(ok)hoz kapcsolódni kívánó, egyedi költői hang kialakulásának példája-e. Ennek eldöntéséhez viszont, úgy gondolom, még várnunk kell egy(-két) újabb Wirth-kötetre. [Scolar]

SZABÓ BERNADETT